

Stanowisko UKNF
w sprawie dobrych praktyk w zakresie walutowych transakcji pochodnych
- podstawowe zagadnienia opracowane na podstawie wniosków z analizy nadzorczej

Zgromadzony w toku czynności nadzorczych materiał oraz analizy dotyczące sytuacji na rynku instrumentów pochodnych przeprowadzone przez Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF) wskazują na potrzebę poprawy obszaru zarządzania ryzykiem w bankach jak też jakości ich polityki informacyjnej wobec klientów. Istotnym wsparciem w tych procesach mogłoby być stworzenie przez środowisko bankowe, przy współpracy organizacji zrzeszających i reprezentujących, polskie przedsiębiorstwa kodeksu dobrych praktyk w zakresie transakcji z wykorzystaniem instrumentów pochodnych.

Z analiz UKNF wynika, iż jedną z przyczyn powstania wysokich zobowiązań z tytułu zaangażowania przedsiębiorstw w walutowe instrumenty pochodne był w części przypadków spekulacyjny charakter zawartych transakcji. Część przedsiębiorców stwierdziła jednak, iż charakter transakcji (w szczególności zawieranych telefonicznie) był dla nich niezrozumiały, a podejmowane decyzje wynikały z zaufania do banków budowanego na gruncie długoletniej współpracy pomiędzy nimi. Z kolei wśród skarg skierowanych do UKNF dominującymi tematami są: niedopełnienie obowiązków informacyjnych przed zawarciem transakcji lub w trakcie jej trwania oraz wprowadzenie w błąd, m.in. poprzez oferowanie nieodpowiedniego rodzaju produktu albo nieodpowiedniej kwoty transakcji w stosunku do charakteru lub skali działalności klienta, czy też poprzez prezentowanie prognoz nt. kształtowania się kursu walutowego na poziomie odbiegającym od rzeczywistych zmian tych parametrów.

Ponadto, banki nie zapewniały klientom bieżącej informacji o wycenie transakcji pochodnych, co mogło opóźnić reakcję przedsiębiorców w sytuacji gwałtownych zmian na rynku walutowym (część banków deklarowała jednak dostarczanie takich informacji na życzenie klienta).

Niektórzy przedsiębiorcy komunikowali także brak gotowości niektórych banków do podejmowania działań naprawczych w porozumieniu z klientami, m.in. niechęć do rozwiązywania spraw w sądach arbitrażowych.

Równie ważne w procesie oferowania i funkcjonowania instrumentów pochodnych są mechanizmy szacowania ryzyka pod kątem wpływu zmian parametrów rynkowych na zdolność kredytową klienta. Stąd też istotne wydaje się uzyskiwanie od klientów szczegółowego potwierdzenia zamiaru ponoszenia ryzyka oraz rozwijanie przez banki platformy wymiany informacji o klientach instytucjonalnych. Dodatkowym elementem niewykorzystywanym przez banki w procesie zarządzania ryzykiem są testy warunków skrajnych. Brak zastosowania tego narzędzia przez banki nie pozwolił na identyfikację kumulacji jednego źródła ryzyka.

W związku z powyższymi uwagami, UKNF zarekomendował bankom podjęcie działań zmierzających do poprawy jakości informowania klientów o ryzyku związanym z instrumentami pochodnymi oraz wzmocnienie mechanizmów kontroli ryzyka wynikającego z zawierania takich transakcji z klientami niefinansowymi. Wymienione zagadnienia mogą stać się podstawą do wypracowania standardów w zakresie oferowania instrumentów pochodnych przez banki.

Podstawowe zagadnienia opracowane na podstawie wniosków z analizy nadzorczej

I. Proces oferowania produktu

1. Banki powinny identyfikować charakter działalności klienta oraz jego potrzeby w zakresie zabezpieczania ryzyka kursowego lub chęci świadomego podejmowania ryzyka, jak również stosować odpowiednią politykę informacyjną dla obu grup klientów (zarówno na etapie sprzedaży, jak i w trakcie trwania umowy). Banki oraz klienci banków powinni dążyć do wzmocnienia kontroli korporacyjnej w celu wyeliminowania spekulacyjnych przesłanek zawierania przez zarządy przedsiębiorstw walutowych transakcji pochodnych.
2. Oferowanie złożonych instrumentów powinno być ograniczone do klientów zamierzających świadomie podejmować ryzyko. W przypadku występowania wątpliwości co do zrozumienia istoty transakcji przez klienta, banki powinny rozważyć odstąpienie od oferowania takiego produktu. W takim przypadku jako instrumenty zabezpieczające ryzyko kursowe powinny być oferowane proste produkty (forward/proste opcje).

3. Banki powinny dokonywać odrębnej prezentacji każdego produktu i ryzyk z nim związanych, zarówno w momencie oferowania nowego produktu, jak i przy modyfikacji już istniejącego. Przed zawarciem transakcji klient powinien być poinformowany o potencjalnych zobowiązaniach względem banku w przypadku znacznych zmian kursów walutowych (np. poprzez przedstawienie klientom symulacji wpływu różnokierunkowych zmian kursu na ich wyniki, przy czym, w przypadku klientów zabezpieczających swoje pozycje, należy przeprowadzić symulację dla instrumentu pochodnego wraz z pozycją zabezpieczaną).
4. Transakcje zawierane telefonicznie powinny być potwierdzane pisemnie, a takie potwierdzenie powinno być każdorazowo przekazywane w sposób uzgodniony z klientem, aby wspomóc wykonywanie funkcji kontrolnych u klienta. Forma potwierdzeń transakcji musi być jednoznaczna, jasna i zrozumiała, a załączona dokumentacja powinna być spójna definicyjnie i pojęciowo. Każdy termin (definicja, sformułowanie) powinien być wyjaśniony w umowie lub dokumentacji załączonej do umowy.
5. Przy oferowaniu krótkich pozycji opcyjnych klient powinien złożyć oświadczenie, że jest świadomy ryzyka i liczy się ze znacznymi stratami w przypadku niekorzystnych zmian kursu.
6. Bank powinien dokonać odpowiedniej analizy ryzyka kredytowego związanego z potencjalną ekspozycją klienta.
7. System motywacyjny wynagradzania pracowników bankowych zajmujących się oferowaniem instrumentów pochodnych nie powinien być uzależniony wyłącznie od wielkości sprzedaży określonych produktów, a w przedsiębiorstwach – od krótkoterminowych wyników finansowych. Wynagrodzenie pracowników powinno uwzględniać poziom profesjonalizmu i umiejętność dopasowania strategii do potrzeb i sytuacji przedsiębiorstwa.

II Działania po zawarciu transakcji

8. Banki powinny jasno określać dopuszczalną wielkość ekspozycji kredytowej wobec klienta, w tym maksymalną ekspozycję kredytową (limit) z tytułu instrumentów pochodnych, powinny informować klientów o wielkości limitu oraz konsekwencjach jego przekroczenia, jak również o zmianach wartości instrumentu pochodnego, szczególnie wtedy gdy wielkość ekspozycji zbliża się do limitu.
9. Strony transakcji powinny ustalić taki sposób informowania, aby zapewnić klientowi pełną i aktualną wiedzę o istotnych zmianach wartości nabytego instrumentu pochodnego oraz zmianach wartości instrumentu pochodnego w odniesieniu do wartości pozycji zabezpieczanych.
10. Na żądanie klienta, bank powinien dokonać całkowitego lub częściowego zamknięcia pozycji w instrumentach pochodnych. Bank może proponować klientowi również inne transakcje zmniejszające własną ekspozycję kredytową i ryzyko kursowe klienta.
11. Działania restrukturyzacyjne w zakresie należności z tytułu instrumentu pochodnego powinny być prowadzone w taki sposób, aby nie doprowadzić do zwiększenia ryzyka kursowego.
12. Spory odnośnie walutowych transakcji pochodnych powinny być rozwiązywane w drodze negocjacji z poszanowaniem zasady równości stron. Strony powinny korzystać z dostępnych możliwości mediacyjnych oraz arbitrażu. Strony nie powinny utrudniać sobie wzajemnie dostępu do informacji istotnych dla ustalenia faktycznego przebiegu transakcji.
13. Banki i organizacje zrzeszające sektor bankowy powinny budować i rozwijać system ewidencji i wymiany informacji o zaangażowaniu klientów w instrumenty pochodne.
14. Banki powinny dokonywać testów warunków skrajnych pod kątem potencjalnych zmian wielkości ekspozycji kredytowej (przedrozliczeniowej i rozliczeniowej) z tytułu instrumentów pochodnych dla poszczególnych portfeli i całego banku. Przedsiębiorcy powinni wykonywać testy warunków skrajnych pod kątem potencjalnej ekspozycji na

ryzyko kursowe i skutków finansowych. Przyjęte scenariusze testów powinny uwzględniać znaczne zmiany kursów i ich poziomów zmienności, a także powinny być weryfikowane w przypadku istotnych zmian na rynku.